

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tahir ÖNCÜ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İzmir, mtoncu@yahoo.com

ÖZET

Önümüzdeki çalışmada Türk muhakeme sürecinde kullanılan beyanlar; özellikle duruşmalardaki ifade tarzları üzerinde durulacaktır. Sadece mahkeme salonundaki ortaya konulan iletişime değil aynı zamanda muhakeme sürecinin birçok safhasında geçen konuşmalara da yer verilecektir. Bu çerçevede özellikle ilgili bölümlerde yer alan Türk hukuk dilinin unsurlarıyla Alman hukuk dilinin özellikleri arasında kıyaslama yapılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde kuramsal kavramlar –günlük dil, uzmanlık dili ve hukuk dili– ele alınacak ve daha sonra hukuk dilinin karmaşık yapısının arkasında yatan nedenlere değinilecektir. Üçüncü bölümde ise, öncelikle uzman olmayan şahısların, yani tanık ve sanıkların iletişimsel özellikleri incelenilecek ve ardından alanında uzman hukukçuların; yani avukat, savcı ve yargıcın kullandığı iletişimsel özelliklerine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Hukuk Dili, Muhakeme İletişimi, Türk Yasa Dili, Mahkeme İletişimi, Alman Hukuk Dili

THE IMPORTANCE OF LEGAL LANGUAGE IN TURKISH JUDGMENT COMMUNICATION

ABSTRACT

In the study, it will be focused on the Turkish declarations used in the process of judgment, particularly, the expressions or testifies used in the trials. Not only the communication used in the courtrooms, but also the conversations used in many stages during the process of judgment will be included in the study. Within this framework, the comparisons will be made between German and Turkish legal -law language elements, especially in the relevant sections in this context.

In the first part of the study, theoretical concepts, such as; daily language, specialized language and the legal language will be evaluated and then the reasons behind the complexity of legal language will be mentioned. In the third chapter, firstly, the communication features of the people who are not experts, i.e.; witnesses and defendants, will be examined and then the attention will be attracted on communicative properties used by the lawyers specialized in the field, such as; the lawyers, the prosecutors and the judge.

Keywords: Turkish Legal Language, Judgment Communication, Turkish Language Law, Court Communications, German Legal Language

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

1. Giriş

Günümüzde, hukuk dilini daha etkin ve verimli hâle getirebilmek için Cumhuriyet'in ilk yıllarında kullanılan yasalar güncellenmektedir. Ancak sadece yasa dilinin yalın ve anlaşılır olması hukuk dilinde vuku bulan sorunların ortadan kalkması için yeterli değildir. Bir ülkede hukuk dilinin ilk aşaması muhakeme iletişimi ile başlamaktadır. Muhakeme sürecinin en belirgin olduğu mekân ise duruşma salonudur; yani yargı sürecidir. Yargılama sürecindeki beyanlar ve ifadeler, dilsel açıdan en üst düzeyde seyretmektedir. Çalışmanın amacı Türk mahkemelerde kullanılan iletişimsel özelliklerin ne şekilde karşımıza çıktığını belirlemektir.

Dilbilimci Lewandowski'nin de belirttiği gibi; bir ifade, aslında *neden* sorusuna verilen cevaptır; yani, belli unsurun, kuralın, yapının, usulün hangi şekilde oluştuğunun veya *nasıl* bir biçimde karşımıza çıktığının açıklanmasıdır (1994: 552). Bir başka deyişle bir ifade, soru ile cevap arasındaki ilişkidir. Fakat cevap şeklinde verilen bir ifade belli başlı ilkelere sahiptir: dilsel olarak sade, sözcüksel açıdan sınırlı ve mantıklı bir sıralamada oluşturulmalıdır.

2. Uzmanlık ve Günlük Dil Arasında Bir Değer: Hukuk Dili

Yasaların geçmişten bugüne kadar taşıdıkları en belirgin özellikleri, hiçbir yurttaşın anlayamayacağı bir şekilde, ağır bir dilde yazılmış olmasıdır. Bu sayede hukuk dilini sadece hukukçuların kullanması amaçlanmıştır. Bu durum günümüzde değiştirilmek ve herkesçe rahat anlaşılabilir bir şekilde hazırlanmak istenmiş olmasına karşın, yasalar hâlen soyut nitelik taşımakta ve okuyucu için büyük sorunlar teşkil etmektedir. Yasalar, herkese hitap ettiği için herkes tarafından anlaşılmalıdır. Bu aşamada, şu soruya değinilmesi ve cevaplanması yerinde olacaktır: yasalar her yurttaşın anlayabileceği dilde mi yazılmaktadır? Hukuk dili ile ilgili açıklamalarda bulunmadan önce uzmanlık dili ve günlük dil hakkında bazı belirgin bilgiler verilmesi gerekmektedir.

Möhn ve Pelka günlük dili hemen hemen her kesimden bireylerin aynı düzeyde kullandıkları, yazılı ve sözlü kullanımı, resmî ve şahsi durumlarda, günlük hayatta toplumsal ve kişisel iletişime yarayan bir çeşit "ortak dil" olarak nitelendirmektedir (1984: 141).

Buna karşın dilbilim sözlüğünde "uzmanlık dilinin" açıklaması şu şekilde yer almaktadır: Uzmanlık dilleri [...]: Bilim ve mesleklerin uzmanlık özelliklerini gösteren diller ve özellikle mesleki konularda

Mehmet Tahir ÖNCÜ

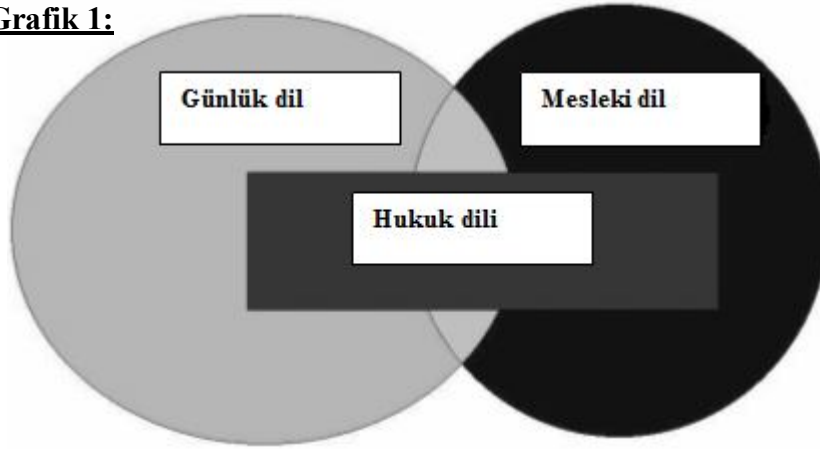
kullanılması uygun kelime hazineleri ile bilinen dillerdir.(...) uzmanlık dilleri sadece söz konusu dil kullanımı çerçevesinde kullanılmalıdır (...) (Lewandowski 1994: 293). Uzmanlık dilini; ortak dilden ayıran en belirgin özellik, uzmanlık dilinin özel terimleri ve belli başlı sözdizimine sahip olmasıdır.

“Hukuk dili”, “mahkeme dili” veya “resmi dil” olarak belirlenen farklı dil yapılarının temelinde, aslında aynı dil yapısı bulunmaktadır. Hukuk dili, yani mahkeme dili şekilsel olarak günlük dilde bulunan ifadelerle bire bir örtüşen ifadeler içermesine rağmen anlambilimsel şekliyle sapmalar gösterir. Hukuk dilinin, günlük dile bu kadar yakın olmasının nedenini, yasaların ve kararların topluma yönelik olmasına bağlayabiliriz. Bu yüzden hukuk dilinin, doğal dilin; yani toplum dilinin özelliklerini taşıması gerekmektedir.

Neumann – Duesberg’in deyişiyle: Bir yandan, günlük dilden bazı kelimeler hukuk dilinde bulunurken [...] diğer yandan yeni çıkan yasaların terimleri de günlük dilde karşımıza çıkmaktadır (bkz. Oksaar 1988: 187).

Dilbilimcilerin ifadelerini bir araya getirdiğimizde aşağıdaki grafik karşımıza çıkmaktadır:

Grafik 1:

3. Hukuk Dilinin Karmaşık Yapısının Nedenleri

Hukuk dilinin günlük dile olan bu eğilimine rağmen hukuk dili toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından anlaşılammamaktadır. Asıl sorulması gereken soru, hukuk dilin en somut örneği olan yasa dilini anlaşılmaz kılanın ne olduğudur?

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

Alman yasa dilinin bunaltıcı ve karmaşık olmasının nedenlerinden biri yasa metinlerinin Ortaçağ'da, kelimesi kelimesine Latince'den tercüme edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte "Almancalaştırma", yani yerelleştirme süreci ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşir (Fuchs – Khakhar 1987: 14).

Buna benzer bir değişim de Türk hukuk dilinde görülmektedir. Türk hukuk metinlerin birçoğu 1926 yılında Fransa, Almanya, İtalya ve İsviçre hukuk metinleri örnek alınarak kaleme alınmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında Osmanlıcanın, yani Arapça ve Farsçanın Türk dili üzerinde büyük bir etkisinin olması zaten zor anlaşılabilir hukuk dilinin, daha da anlaşılabilir bir hâl almasına neden olmuştur. Dilin aktif ve değişken bir unsur olduğu göz önünde tutulduğunda 1926'da yazılmış olan hukuk metinlerinin bugün neden anlaşılabilir olduğu daha da iyi anlaşılabilir. Söz konusu bu özelliğe örnek olarak aşağıdaki yasa metni incelenebilir:

Örnek 1:

ONUNCU BAP

Memnu Hakların İadesi

Madde 121- Müebbeden hidematı âmmeden memnuiyet ve ceza mahkûmiyetinden mütevellit diğer nev'i ademi ehliyet cezaları memnu hakların iadesi tarikiyle izale olunabilir.

(TCK Madde 121)

Yukarıda yer alan örnek, 2004 yılında kaldırılan Türk Ceza Kanunu'nun 121. Maddesi'ni oluşturmakta ve günümüz insanımız için neredeyse hiçbir anlam ifade etmeyen, anlaşılabilir cümle hukuk bilgisine -yani alan bilgisi- ve Osmanlıcaya -dil bilgisine- ihtiyaç duymaktadır. Cumhuriyet döneminde çıkan bu kanun 2005 yılında değişmesiyle birlikte aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi hukuk metinlerinin "güncellenmesiyle" yasalar daha da anlaşılabilir bir hâl almıştır:

Örnek 2:

Yürürlükten kaldırılan Kanun:

Madde 89/2. fıkra- Akıl hastalıklarından birine müptelâ olan kimse asla evlenemez.

Yeni Kanun:

Akıl hastalığı

Madde 133- Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılacakça evlenemezler.

(Türk Medeni Kanunu 133.Madde)

Yukarıdaki örnek, 1926 yılında yürürlüğe giren ve 2002 yılında yürürlükten kaldırılan Türk Medeni Kanunu'ndan alınmıştır. Örnekten anlaşıldığı gibi “Akıl hastalıklarından birine müptela olan kimse evlenemez” ifadesi “Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılacakça evlenemez” ifadesiyle değiştirilerek yasa metninin dili daha açık bir hale getirilerek güncellenmiş ve değiştirilmiştir.

Hukuk dilinin anlaşılabilirliğini sadece oluşum tarihine bağlamamak gerekir, yasa metinlerinin “kavram yığınları” şeklinde karşımıza çıkması anlaşılabilirliği bir o kadar daha arttırmaktadır, ancak bu tür “kavram yığınları” anlama kesinlik katan temel unsurları da oluşturmaktadır:

Örnek 3:

İntifa hakkı sahibinin durumu

Madde 700- Bir paydaşın kendi payı üzerinde intifa hakkı kurması halinde, diğer paydaşlardan biri intifa hakkının kurulduğunun kendisine tebliğinden başlayarak üç ay içinde paylaşma isteminde bulunursa; satış yoluyla paylaşma isteminde bulunursa; satış yoluyla paylaşmada intifa hakkı, buna ilişkin paya düşecek bedel üzerinde devam eder.

(Türk Medeni Kanunu- Madde 700)

Yasa dilinin sözdizimi ile ilgili olarak şu da ifade edilebilir: hukukçu, bu cümle ve kavram yığınlarından kendi doğrultusundaki bilgi çıkarımında bulunmaya çalışmaktadır.

Dikkat edilecek olursa, hukukçuların kullandıkları ifadelerde göze çarpan önemli bir unsur, ifadelerin sadece uzun olmadığı aynı zamanda

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

oldukça karmaşık bir yapıda olduğudur. Bir tek yasa altında toplanan bir ifade farklı durumlar için de geçerli olabilmektedir. Türk hukuk metinlerine bakıldığında oldukça fazla sayıda isim tamlamaları karşımıza çıktığı görülmektedir. Oysa günlük hayatta iki isim tamlamasından fazla ifadeler hem anlamayı zorlaştırmakta hem de dinleyici için hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Bu yüzden isim tamlamaları içeren ifadeler sadece estetik açıdan değil aynı zamanda anlam ve anlamı zorlaştırması açısından da değerlendirilmelidir. İsim tamlamasının kullanımı bundan dolayı yasa metinlerinde bir “soyutlama” ve “genelleme” yöntemi olarak görülmektedir.

Fakat daima sanıldığı ve beklenildiği gibi yasa dili açık ve kesin anlamlar içermemektedir. Bu durum Örnek 4’te yer alan yasa metninde yer almaktadır.

Örnek 4:

Yoksulluk nafakası

Madde 175- Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir.

(Türk Medeni Kanunu- Madde 63)

Alman hukuk metinlerinde çok sık karşımıza çıkan bir diğer yapı, edilgen yapının kullanımudur (Fuchs-Khakhar 1987: 14). Edilgen yapı cümle yapıları sıradan vatandaş ile resmi kurum ve kuruluşlar arasındaki mesafeyi giderek açmaktadır. Bu tür cümlelerde doğrudan kişiye yönelik hitap yerine, “nötr” ifadeler kullanılmaktadır. Şahıs terimleri tamamen soyutlaştırılırken şahsiyetler nesnelleştirilmektedir. Bu durumda “şahsiyetsizleştirme” tanımını kullanmak tamamen yerinde olur. Edilgen yapı cümle ifadeler dilsel açıdan da bir “enerji kaybı ve enerji azalmasına” neden olduğu için, bunlar dili cansız ve belirsiz kılar ve olayları, *olgulaştırır*.

Örnek 5:

İlan

Madde 388- Alacaklılar ve aile yurdu kurulması yüzünden haklarının zedelenmesi ihtimali bulunan kişiler, kuruluştan önce mahkemece yapılan ilanla itirazlarını iki ay içinde bildirmeye çağrılır.

www.e-dusbed.com

Düşbed, Yıl 5, Sayı 10, Kasım 2013

Mehmet Tahir ÖNCÜ

Durum, alacakları taşınmaz rehniyle güvenceye bağlanmış olanlara ve hacizli alacaklılara ayrıca bildirilir.

(Türk Medeni Kanunu- Madde 388)

Daha önce de belirtildiği gibi, hukuki terimler soyutlaştırılmış kavramlar içermektedir. Bu yüzden bilimsel terimler, somutlaştırılmayıp tamamen fikrî değer hususları olarak da nitelendirilmektedir. Bu uygulama, Türk hukuk dilinde de karşımıza çıkmaktadır:

Örnek 6:

ONUNCU BAP

Memnu Hakların İadesi

Madde 121- Müebbeden hidematı âmmeden memnuiyet ve ceza mahkûmiyetinden mütevellit diğer nev’i ademi ehliyet cezaları memnu hakların iadesi tarihiyle izale olunabilir.

(TCK Madde 121)

Fuchs-Khakhhar (1987: 13) hukuk dilinin gerçeklikten uzak olmasındaki asıl nedeni içerdiği soyut kavramlara bağlamaktadır. Bu tür ifadelerde, olay hiçbir zaman somut bir biçimde ele alınmayıp sadece belli başlı özellikleriyle ortaya konulmaktadır. Bu gibi ifadelerin anlaşılması için ise, diğer başka ifadelere ve açıklamalara bakılması gerekmektedir.

Özet olarak şunu söylemek mümkündür: hemen hemen tüm dilbilimciler hukuk dilini “olumsuz” olarak değerlendirmektedir; bir taraftan aşırı kesinlik diğer taraftan terimlerin ilgisiz ve anlamsız olması bu değerlendirmelerin dayanağını teşkil etmektedir. Çünkü bu tür anlatım biçimleri, metnin ve konuşmaların günlük sınırlar çerçevesinden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Oksaar (1988: 122) 1000 hukuk metni üzerinde yaptığı bir araştırma sonucunda, tüm bu özelliklerin gereksiz yere kullanılmadığını ortaya koymaktadır:

→ *Edilgen yapılı cümle yapısının kullanımı (yaklaşık olarak % 40)*

→ *Olayların olgulaştırılması*

→ *İfadelerin isimleştirilmesi*

82

www.e-dusbed.com
Düsbed, Yıl 5, Sayı 10, Kasım 2013

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

- *Metinlerin kaleme alındıkları tarih*
- *Birden çok ismin bir arada kullanılması (Genitif'in kullanımı)*
- *Sözcük öğeleri*
- *Karmaşık cümle yapısı*

4. Muhakeme İletişiminde İfade Tarzları

a. Muhakeme İletişimiyle İlgili Genel Unsurlar

Muhakeme ile ilgili bir iletişim ortamına giren kullanıcılar, sözlü unsurların yanında başka unsurlardan da yararlanmaktadırlar. Daha önce de belirtildiği üzere hukukçu ve vatandaş arasında geçen konuşma sadece sözlü anlatıma bağlı değildir. Çünkü sözlü ifadeler daima belli başlı davranışları da beraberinde getirmektedir. Bu davranışlar hem toplumsal hem de bireysel özellikler taşımakta ve şahsın benliğini de etkilemektedir. Bundan dolayı tüm ifadelerde sadece neyin anlatıldığına bakılmamalıdır, aynı zamanda olayın “nasıl” anlatıldığına da bakılmalıdır (Oksaar 1988: 196).

Belirtildiği gibi sözlü iletişimde sözlü olmayan ifadeler de dikkate alınmalıdır. Konuşmayı, konuşma esnasında yapılan el kol hareketleri, mimikler, fiziksel hareketler, ses tonu ve konuşma tarzı da etkilemektedir. Bu öğeler, hem içerik açısından hem de kişilerin konuşma esnasında birbirine karşı sergiledikleri tutumlar açısından önemlidir. El kol hareketleri ve mimikler, belli başlı bilgiler içermektedir. Fakat çoğu kez sözlü unsurlarla bir uyum içindedirler. Bundan dolayı bir ifade durumunda hem konuşmanın içeriğiyle ilgili bilgi almak hem de konuşmacının kendisi hakkında bilgiler elde etmek mümkündür.

Konuşmacının sessizliğe bürünmesi, sözlü ve sözlü olmayan aktarımlar kadar etkilidir. Bir sanığın veya tanığın sessizliğe bürünmesi onun ya çekingenliğinin ya anlamadığının ya da inatçılığının belirtisi anlamına gelebilmektedir. Susmanın yargı önünde bir hak olduğu da unutulmamalıdır.

Birçok dilbilimci, eğitimden kaynaklı kişilerarası düzey farkının sözlü iletişim yerine, sözlü olmayan iletişimi kullandıklarını belirtmektedirler. Yapılan bir istatistiğe göre sözlü olmayan ifade biçimlerini toplumun eğitim düzeyi yüksek olanlara nazaran eğitim düzeyi düşük kesimi konuşmacılar başvurmaktadır. Bunun sebebi ise eğitim düzeyi düşük kesime ait bir konuşmacının daha dar bir kelime hazinesine sahip

Mehmet Tahir ÖNCÜ

olması ve bundan dolayı sözlü olarak ifade edemediği bir olayı el kol hareketleri ve mimiklerle dışa vurması olarak açıklanmaktadır. Örneğin konuşması sırasında sinirli bir şekilde masayı yumruklayan birinde olduğu gibi. Böylece sözlü ifadelerde konuşmacının hem ahlaki durumu hem de dil ve kültür düzeyinin oldukça etkili olduğunu tespiti yapılabilmektedir. Söz konusu bahsedilen gerçeklerden yola çıkıldığında bir duruşmada gerçekleşen iletişimde sözlü öğelerin yanı sıra sözlü olmayan öğelerin de çok etkili olabildiği anlaşılmaktadır.

b. Uzman Olmayan Şahısların Kullandıkları İfadeler –Dilsel Özellikler

Sanık İfade Tarzları

Bu bölüme Almanya'daki "Hörzu" dergisinin 1979'da "Hukuk dilini nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusu ile yaptığı bir anket sonucuyla başlamak istiyorum (Bkz. Oksaar, 1988: 116):

Ankete katılanların %80'i Alman hukuk dilinin anlaşılmasından yakınmaktadır. Yaklaşık %70'i devlet dairelerinde kullanılan dili etkisiz olarak kabul ediyor. %60'ı kendi sorunlarına karşı hukukçuların bir yanıt bulamadıklarını düşünüyor. %33'ü devlet daireleri ve yurttaşlar arasında bir yabancılaşma hissettiklerini belirtiyor. Hukuk dili böylece toplum için bir korku ve endişe oluşturmaktadır.

Dilsel açıdan sanık ifadelerine bakıldığında elbette mesleki dile hâkim olmadıklarından günlük dili kullandıkları görülmektedir. Sanık duruşmada esnasında zaten çok nadir durumlarda söz alır, çünkü kendisinin yerine tüm bilgi ve ifadeleri avukat tarafından mahkemeye sunulmaktadır.

Sanık ile avukat arasındaki konuşmalar genellikle avukatın bürosunda gerçekleşmektedir. Özellikle burada sanığın dilsel özelliği ortaya çıkmaktadır. Sanık tüm ifadeleri belirtildiği gibi günlük dilde, yani ortak dilde vermektedir. Burada avukatın görevi ise günlük dilde verilen ifadeyi hukuk diline çevirmektir; bu esnada başvurulabilecek yasal yollara göre de ifadeyi şekillendirmektir.

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

Konuşma esnasında sanık günlük basit dilin yanı sıra kaba ve hoş olmayan ifadeler de kullanılmaktadır. Buna rağmen sanık genel hitap şekillerinden kaçınmamaktadır; Türkçede “avukat bey”, “avukat hanım” veya “...bey”, “...hanım” (Almancada “Herr Anwalt”, “Frau Anwältin” veya “Frau ...”, “Herr ...”) gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Sanık mahkeme salonunda herhangi bir sözlü konuşmada bulunmamaktadır; bulunsa da bu konuşma sadece yargıcın izni ile gerçekleşmektedir. Savcı, avukat ve sanık arasında gerçekleşen bir konuşma için yargıcın iznine tabidir.

Tanık İfadeleri

Tanığın kullandığı sözlü ifade tarzı, hemen hemen sanığın ifade tarzının benzeridir. Bunu sebebi ise yine aynı şekilde tanığın da sanığın kadar hukuk diline hâkim olmayışına bağlanabilir. Tanık sorguları yargılamadan önce yetkili polis amirleri tarafından yapıldığı için duruşma esnasında hâkim tarafından gerek görülmedikçe bir ifade dinlenmez. Tanık sadece davanın seyri açısından önem arz ederse mahkeme salonunda ifade vermeye davet edilir. Bu ifade verme işleminde de tanığı sorgulamada tüm yetki yargıçtır. Tanığa sorulacak tüm sorular sadece yargıç kanalıyla gerçekleşmektedir. Sorgu işleminin son aşamasında yargıç tarafından, savcı ve avukata tanığa sormak istedikleri soruları olup olmadığı sorulur.

Duruşmalarda kadın veya erkek tanık arasında ayırım yapılmaksızın, sanıkta olduğu gibi bireysel unsurlar genelleştirilmektedir. Bundan dolayı bu aşamada cinsiyet ayırımından bahsetmek etmek söz konusu değildir. Her ne kadar Almancada “Zeuge” ve “Zeugin” kelimelerinde cinsiyet ayırımı yapılsa da Türkçedeki “şahit” veya “tanık” kelimeleri ise her iki cinsiyet için kullanılmaktadır.

Yine bu bağlamda, şahitler ise alışlageldik hitap şekillerinden kaçınmamaktadırlar. Sanıkların dile getirdikleri hitap şekillerini onlar da kullanılmaktadır. “Avukat Bey”, “Avukat Hanım” ya da “...Bey”, “...Hanım”; Almancada “Herr Anwalt”, “Frau Anwältin” veya “Herr...”, “Frau...” gibi ifadeler kullanılmaktadır.

c. Hukukçuların İfade Tarzı, Dilsel Özellikleri

Hukukçuların ifade tarzlarına bakıldığında sadece onların hukuk dilini kullandıklarını görüyoruz. Birinci bölümde de söz edildiği gibi hukuk dilinin belli başlı dilsel ve kalıpsal özellikleri mevcuttur. Hukukçular

Mehmet Tahir ÖNCÜ

kendilerinde olan bu özellikleri gereği yasa ve yurttaş arasında ara bulucu rolü üstlenmektedirler. Bu rol, avukatın görevi olduğu kadar savcı ve yargıcın da görev alanına girmektedir. Bazı durumlarda ise ortak dilden faydalanılmaktadır. Toplumun kullandığı basit dili daha çok tanık veya sanık ile sözlü konuşmaya girdiklerinde kullanılmaktadırlar. Yine belirtilmelidir ki hukukçular için cinsiyet ayırından söz etmek yanlış olacaktır: çünkü evrensel yargı sistemine göre yargı önünde kişinin bireysel tanımları ortadan kalkmaktadır. Bu durumda söz konusu tanık veya sanığın kadın veya erkek olmasının yargı aşaması için hiçbir önemi yoktur, bunun yerine zaten sanık ve tanık gibi resmî sıfatlar kullanılmaktadır.

Avukatların İfade Tarzı

Hukukçular arasında toplum diline en yakın olanlar avukatlardır. Tanık ile yaptıkları sözlü konuşmada tanığın dilsel düzeyine inerek onlarla hemen hemen aynı düzlemde konuşmayı amaçlar. Avukat, tanığın ve/ veya sanığın ortak dilde verdiği ifadesini hukuk dili çerçevesine aktararak hukuk dili düzeyinde ifade eder. Çünkü ne sanık ne de tanık hukuki ve soyut kavramları anlayamamakta ve ifade edememektedir. Gerçekleşen olayı anlamak ve mahkeme salonunda tanığı veya sanığı savunabilmek için avukat bürosunda seyreden bu konuşma tamamen ortak dil olarak kabul edilen basit dilde gerçekleştirilmektedir. Duruşma salonunda ise avukat, belirtildiği gibi tanıkla hemen hemen hiçbir sözlü konuşmaya girmemektedir ve yargıç veya savcıya tanığın ifadesini hukuk kavramlarıyla yansıtmaktadır. Yani, tanığın yapmış olduğu sözlü ifadeyi hukuk dili sözcükleriyle dile getirmektedir.

Avukat, hukuk diline vakıf olmayan şahıslarla yaptığı konuşmalarda ortak dili kullanmaktadır. Sanıkta olduğu gibi tanık da hukuki konuları bilmediğinden ve böylece bu dil tarzına hâkim olmadığından, avukat tanığın dil seviyesine inmektedir.

Savcıların İfade Tarzı

Savcı devlet namına kişinin cezalandırılmasını veya mağdurun hakkının korunmasını sağlayan kişidir, dolayısıyla avukata göre yasa diline çok daha bağlıdır. Çünkü kendisi yasalar aracılığıyla devlet adına suçlu olma ya da serbest bırakılma iddiasında bulunmaktadır.

Bu demektir ki savcı, dilsel açıdan avukatın kullandığı hukuk dilinin bir üst tabakasını kullanmaktadır. Ancak bu durum savcının ortak dili kullanmadığı anlamına gelmez. Özellikle sanık ve tanık ile yaptığı

86

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

konuşmalarda zorunlu olarak hukuki sözcükleri bırakmakta ve ortak dile ait sözcükleri kullanmaktadır.

Mahkeme salonunda sanık ile sözlü bir konuşmada gerçeği ortaya çıkarma görevini üstlendiği için sanıkla sakin bir diyaloga girer. Bu tutum ve davranışı sergilerken savcının rahat bir ses tonuyla konuşması çok önemlidir. Sorgulanan şahsı sakinleştirip diyalogu dostça bir şekilde sürdürmeye çalışmaktadır. Bu şekilde savcı, sorgulanan ile arasındaki dostluğu güçlendirip güven verme çabasını gösterir.

Savcı ise avukata karşı çok farklı bir tutum sergilemektedir. Avukatın kullandığı hukuki kavramlara hukuki terimlerle cevaplamakta ve bu tutumuyla avukatla daima çekişmeli bir konuşma içerisinde olduğu izlenimi vermektedir. Mantıksal olarak bir davayı incelediğimizde: avukat sanığı, savcı ise kamuyu savunmaktadır.

Savcının hukuk diline avukata nazaran daha çok bağlı olduğu, hazırladığı iddianame ile kendini belli etmektedir. İddianamenin amacı, bozulan toplum düzenini tekrar sağlamak ve onu korumaya çalışmaktır. Savcının görevlerinden biri bu yüzden tahrip edilmiş toplum sükûnetini tekrar düzene koymaktır. Savcılığın iddianamesinin yerinde olup olmadığını nihai kararlar yargıç belirlemektedir.

Yargıçların İfade Tarzları

Edinilen verilere bakılacak olursa yargıçlar, hukuk diline daha sadık kişilerdir. Yukarıda ki çalışmada söz edilenleri sıralayacak olursak ortaya şöyle bir sıralama tablosu çıktığı görülür. Yargıç hukuk diline en yakın olandır, onu takiben savcı gelir ve son olarak avukat gelmektedir. Bu durum yargıcın hem devlet, hem yasalar, hem de kararda da geçtiği üzere kamu namına konuşmasından kaynaklanmaktadır. Yargı, her türlü ifadesini belli yasalara dayandırmak zorundadır. Bu yüzden kararları bir yasaya bağlamalıdır. Savcı bir iddiada bulunur, avukat müvekkilini savunur, yargıca da karar vermek, daha doğrusu “adaleti” sağlamak düşer. Olayı yasalarla bağdaştırdığından yasa dilinden faydalanırken hukuk dilinden de faydalanmaktadır.

Hukukçular arasında yargıçlar en çok soyut kavram kullananlardır, çünkü belirtildiği gibi birçok yasa doğrudan menşe dilinden alınmıştır. Adı geçen menşe dilleri, birçok yasa için temel unsuru oluşturduğundan yasalarda kararlar için ana öge niteliğinde ve dolayısıyla soyut kavramlardan, yargıçlar için vazgeçilemezlerdir.

Mehmet Tahir ÖNCÜ

Yargıç gerektiğinde en çok sanık ve tanıkla konuşan kişi olarak ortak dile de çok iyi hâkim olmalıdır. Anlayabilmek ve anlatabilmek için diğer meslektaşları gibi yargıç da sanık ve tanık sözlü konuşmalarında uzman olmayan şahısların dil seviyelerine inebilmektedir. İletişim esnasındaki tutumu neredeyse savcının tutumuna eş değerdir ve vatandaşlarla ortak basit dilde konuşur.

Daha sonra ortak dilde anlattıklarını değerlendirip diğer hukukçuların yaptığı gibi meslek argosuna aktarmaktadır. Yargıç, meslek dilini savcı ve avukatla yaptığı sözlü iletişimde sürdürmektedir; bunun sebebi ise her üç meslek gurubunun aynı dil seviyesinde bulunmasından kaynaklıdır. Yargıç aynı zamanda dava ve duruşmaları yönlendiren kişi olarak da kimin ne zaman konuşabileceğine karar vermektedir. Savcının sanığa yöneltmek istediği bir sorusu olsa dahi yine bu aşamada yargıçtan izin almaktadır. Yargıç bir duruşmada en üst rütbeye sahip olduğundan davada son sözü, yani kararı yine kendisi verebilir.

5. Sonuç

Yapılan bu çalışmada Türk muhakeme süreçlerindeki ifade tarzları hakkında bilgi aktarılmış ve mahkeme örneklerinden yola çıkarak ne tür ifadelerin kullanıldığının altı çizilerek gösterilmiştir. Özellikle Türk hukuk diline dayandırılan çalışma kimi zaman Alman hukuk dili esaslarıyla da karşılaştırılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ana bölümde “Muhakeme Sürecindeki İfade Tarzları”na geçmeden önce ilk bölümde kuramsal açıdan hukuk dili incelenmiştir ve burada, hukuk dilinin ortak dil ile meslek dili arasında bir değer olduğu belirtilmiştir. Bu terimlerin açıklanması özgün tanımlarla gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde özellikle Alman hukuk dilinin karmaşık yapısının nedenine değinilmiş ve Hukuk dilinin karmaşık yapısının nedenleri sıralanmıştır. Mesleki Hukuk dilinin karmaşık yapısı, yine yasaların oluşum tarihlerine, edilgen yapının kullanımına, karmaşık cümle yapısına ve birden çok sözcük öğelerinin bir arada kullanılmasına bağlanmaktadır. Üçüncü bölümde ise öncelikle ifadelerde etkili olan genel unsurlar hakkında bilgi verilmiş ve neticesinde sözlü ve sözlü olmayan etkenler üzerinde durulmuştur. Teorik bilgiler şahısların özelliklerine göre yerinde somutlaştırılmıştır. Son olarak uzman olmayan şahısların, yani sanık ve tanıkların ifadelerine ve ertesinde hukukçuların, yani avukat, savcı ve yargıcın anlatım tarzlarını dilsel özelliklerini dikkate alan bir yaklaşım sergilenmiş, izah edilmiştir.

Mahkeme süreçlerinde yer alan tarafların duruşmalarda kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklı ortak dili ve hatta bazı durumlarda daha

88

TÜRK MUHAKEME İLETİŞİMİNDE HUKUK DİLİ VE ÖNEMİ

kaba ifadeler kullandıkları tespitleri yapılmıştır. Buna karşın hukukçuların ise mesleki eğitimleri doğrultusunda bilimsel dili, yani meslek argosunu kullandıkları görülmektedir.

6. Bibliyografya

Bakıcı, Sedat (2000): TCK,CMUK,CİK; Hukuk Yayınları Dizisi-10, Adalet Yayınevi, Ankara

Fuchs-Khakhhar, Christine (1987): Die Verwaltungssprache zwischen dem Anspruch auf Fachsprachlichkeit und Verständlichkeit. Stauffenburg Verlag. Tübingen

Grewendorf, Günther (1992): Rechtskultur als Sprachkultur. Zur forensischen Funktion der Sprache. Suhrkamp. Frankfurt.

Hoffmann, Ludger (1989): Rechtsdiskurse. Gunter Narr Verlag. Tübingen

Hoffmann, Ludger (1983): Kommunikation vor Gericht. Gunter Narr Verlag. Tübingen

Klein, Wolfgang (2000): Was uns die Sprache des Rechts über die Sprache sagt. İçinde: Dietrich, R./Klein, W.: Sprache des Rechts. Metzler.Stuttgart-Weimar.S.115-150

Lewandowski, Theodor (1994): Linguistisches Wörterbuch. Quelle & Meyer Verlag. Heidelberg – Wiesbaden

Möhn, Dieter / Pelka, Roland (1984): Fachsprachen. Eine Einführung. Narr Verlag. Tübingen

Oksaar, Els (1988): Fachsprachliche Dimensionen. Narr Verlag. Tübingen

Özkaya, Eraslan (2002): Gerekeçeli – Karşılaştırmalı Türk Medeni Kanunu. Seçkin Yayıncılık. Sıhhiye/Ankara.

Schmitz, Günther (1992): Strafrechtliche Musterklausuren für die Assessorprüfung. C.H.Beck Verlag. München

Sege, Patrick (1994): Kommunikative Aspekte der Einvernahme im Strafprozess. Rosch-Buch. Hallstadt